

<http://trassae95.com/all/news/2015/03/18/prokuratura-zavela-delo-na-bolgradskij-voenkomat-iz-za-plohoj-mobilizacii-21484.html>.

7. В Одесі знесуть пам'ятник Катерині II [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://firstsocial.info/news/v-odesi-znesut-pam-yatnik-katerini-ii>.

*Савойська Світлана Василівна, к. іст. н., доцент,
д. н. в галузі політології,*

Київський національний університет будівництва і архітектури

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ, МОВНА ПОЛІТИКА КОНСЕНСУСУ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

Модернізація освітньої галузі в Україні завжди була актуальним питанням, яке потребувало термінового вирішення. Не зменшилася увага науковців до нього й наразі, тим більше, коли регіони Законом України «Про засади державної мовної політики» по суті залишаються розділеними за мовно-культурною ознакою до цього часу. Це дає право і можливість Росії продовжувати «захистити» в Україні свій «руській мір», а українським політикам, які обіймають високі державні посади – не вивчати українську мову та не послуговуватися нею при здійсненні своїх повноважень. Варто зазначити, що окремі державні чини навіть судяться з активістами, які вимагають від них послуговуватися державною мовою, щоб захистити своє право користуватися у незалежній Україні мовою колишньої метрополії, яка у свій час забороняла і практично знищила українську мову. У цьому контексті напрошується риторичне запитання: як можна ефективно захищати кордони власної країни та її стратегічні об'єкти від того агресора, який анексував територію твоєї Батьківщини, та одночасно із цим виборювати право в українських судах послуговуватися його мовою? Можливо, це й є однією із причин, чому у сучасній Україні у незадовільному стані знаходиться охорона стратегічних об'єктів – складів з боєприпасами, які час від часу вибухають, мостів, бензозаправок, банків, адміністративних будівель, театрів, де виникають «стихійні» пожежі, волонтерських центрів та інших багатств України.

Як видно, не можна одним проблемам приділяти уваги більше, а іншим менше, позаяк усі проблемні питання є ланкою однієї загальної проблеми, окремі аспекти якої досліджували В. Андрущенко, Л. Васильєва, Г. Москалик, Є. Пінчук, К. Шмідт та ін. Модернізувати освітню галузь у регіонах сучасної України та врегулювати мовне питання, на думку науковців, можна шляхом обговорення та узгодження спірних питань, мобілізації українського народу на розбудову та модернізацію країни під егідою гасла-принципу: «єдність у різноманітті». Це гасло можна реалізувати із допомогою відродження та збагачення національної освіти, вільного розвитку культур та створення цивілізованих відносин між націями, етнічними групами, полярними політиками, лідерами та ідеологіями [8, с. 243].

Серед першочергових завдань модернізації освіти, зокрема, і регіональної, на думку В. Андрущенка, є оновлення змісту навчання, виховання учнів і студентів, реструктуризація освіти, впровадження новітньої мовної політики, трансформація гуманітарної освіти та ін. [1, с. 73, 74]. Щоб освітня галузь ефективно функціонувала і розвивалась в усіх регіонах України, «нормою та умовою модернізації мають стати, на слушну думку В. Андрущенка, мовні стратегії, необхідно блискуче володіти українською мовою, а також однією-двома іноземними мовами» [1, с. 566].

Зокрема, на останньому неодноразово наголошував Президент України П. Порошенко. Модернізація освітньої галузі, яку Є. Пінчук визначає як системну якісну зміну і культуру, яка включає інноваційні процеси, інформатизацію і нові технології [9, с. 14], була найбільш успішним засобом розвитку комунікативного потенціалу мовної політики на початку 1990-х рр. із декількох причин: мовно-політична сфера ще не була такою політизованою, як у середині 1990-х рр., коли до влади прийшов Л. Кучма; політична та економічна кризи, розгубленість і нерозуміння як діяти далі змушували політиків полярних поглядів сідати за стіл переговорів, йти на поступки, домовлятися і розв'язувати нагальні питання, зокрема, мовно-політичні проблеми; з іншого боку, на початку 1990-х рр. національно-демократичні політичні сили, які були ініціаторами модернізації усіх галузей суспільно-політичної життєдіяльності незалежної України, зокрема освітньої, були більш ідейними, єдиними і консолідованими у своїх поглядах, ніж у другій половині 1990-х рр. Так, словник російської мови за редакцією С. Ожегова пояснює термін «модернізація» як застаріле явище, яке необхідно удосконалити так, щоб воно відповідало сучасним вимогам [6, с. 348].

У зв'язку із цим модернізація освітньої галузі у регіонах України – це оновлення усієї системи освіти, зокрема, її комп'ютеризація та інформатизація. Ці та інші зміни в освіті нерідко відбувалися на основі зіткнень двох регіонів – східного і західного, як двох світів, режимів і систем – радянської авторитарно-тоталітарної (комуністичної) і національно-демократичної, представники кожної із яких по-своєму розуміють подальший розвиток українського суспільства, який великою мірою залежить від стану політичної культури українського народу [2, с. 122]. Перша із них докладає неабияких зусиль, щоб освіта залишалася радянською або розвивалася у межах дозволеного комуністичною ідеологією, яка протягом 1990-х років мала велику підтримку на Півдні і Сході незалежної України. Націонал-демократи прагнули модернізувати освітню галузь повністю: зробити її національною, європейською, демократичною і сучасною. Тобто, модернізацію освіти варто розуміти як не зовсім системні і послідовні зміни, які відбуваються на фоні постійних зіткнень двох полярних ідеологій та ідей тих політиків, які їх впроваджували у життя, опираючись на підтримку тієї чи іншої частини української спільноти, що поглиблювало розкол українського суспільства.

Це потребувало негайного врегулювання мовного питання, що не зовсім чітко усвідомлюється без інформаційної і комунікаційної надбудови та засобів

щодо її розвитку. Під засобами політичної інформації і комунікації розуміємо повідомлення, інтерпретацію фактів, конструктивну взаємодію між полярними політичними силами, процес спілкування, обмін інформацією, діалог, дискурс, комунікативні дії політиків, груп, спільнот, ЗМІ та ін. Окремі аспекти врегулювання мовного питання досліджували як вітчизняні (В. Андрущенко, О. Білоус, І. Ветринський, О. Зернецька і П. Зернецький, Е. Лисицин, В. Молостовцева, О. Руда, К. Саламун, Ю. Саплін, Т. Скубашевська, О. Суший та ін.), так і закордонні науковці, зокрема, Л. Меррітт Річард, Дж. Міллер Вільям, В. Павон Вацк'єза, Дж. Авіла Лопеза, А. Галлего Сегадорб та ін. Однією із головних стратегій врегулювання мовного питання на усіх етапах розвитку українського суспільства у добу незалежності, на думку окремих науковців, є гіперактивність двох полярних політичних сил, кожна із яких проводила власну мовну політику, яка здійснювалася завдяки підтримці односторонніх і певної спільноти, яка мешкала, з одного боку, на Півдні і Сході країни, з іншого – у Центрі та на Заході. На етапі врегулювання мовного питання, на думку науковців, виникло два протилежні центри спілкування, які пов'язані з окремими інтересами «лівих» або «правих» політичних сил. Вони черпали інформацію із різних джерел і не хотіли чути та розуміти одна іншу. Кожна із них намагалася стати головним центром спілкування із власним усвідомленням, розумінням та амбіціями. Представники цих центрів спілкування неадекватно усвідомлювали позицію партнерів та ігнорували їх точку зору. Про таку мовну ситуацію В. Радчук висловився так: «Схоже на те, що домовитися в парламенті про мовну стратегію країни не вдасться – сторони говорять різними мовами» [10, с. 59].

Відтак, стратегія врегулювання мовного питання, у нашому розумінні – це мистецтво, яке, завдячуючи інформаційно-комунікаційним інструментам і прогнозам, здатне оцінити, яким було мовне питання у минулому, яким воно є на сучасному етапі, і яким може бути у недалекому майбутньому. Це комплексний план дій, який ретельно обговорюється з опозицією та громадськістю і дає відповіді на запитання: як об'єднати українське суспільство навколо української мови і культури як єдиного стержня, консолідувати етнічні меншини і корінні народи навколо національних цінностей та інтересів, захистити рідні мови і культури етнічних меншин та ін. Така мовно-політична стратегія дасть можливість зруйнувати плани Росії щодо України на майбутнє: децентралізувати її, ослабити із середини і приєднати до Росії. Якщо зважити, що справжня політика народжується лише у процесі комунікації вільного із вільним, то ту політику, яка пропонується українцям Росією, тлумачать як реалізацію корпоративних інтересів, які силоміць нав'язуються українському суспільству [7, с. 112].

Відтак, модернізувати освітню галузь у регіонах України, врегулювати мовне питання, яке розколело українське суспільство, можна і реально, якщо опиратися на мовну політику консенсусу, яка має спрямовуватися на розуміння між полярними політичними силами, єднання споріднених за мовою і культурою етносів у політичну націю. Окремі аспекти мовної політики

консенсусу як умови збереження та забезпечення цілісності Української держави досліджували такі учені, як В. Андрущенко, П. Вознюк, Л. Герасіна, Н. Дубовик, Ю. Мірошніченко, О. Москаленко та ін. У кожного із цих науковців є власні думки і погляди на мовну політику консенсусу. На думку В. Андрущенка, вона існує посередині: з одного боку, не потрібно чинити тиск на російськомовне населення та звинувачувати його в усіх гріхах, а також вимагати від нього за короткий час вивчити українську мову і виключно нею послуговуватись. З іншого боку, в українців є власна державна мова, яка є багатою і шанованою у світі, яку необхідно відроджувати як занедбану у минулому імперськими амбіціями і культурами та заборонену комуністичною ідеологією. У цьому випадку консенсусна середина В. Андрущенка полягає у тому, аби поступово, без поспіху і волокити, переборювати наслідки багаторічного ігнорування тоталітарним режимом української мови і повернути те, що їй по праву належить [1, с. 218].

Схоже, що ці настанови, які стосуються російської мови, українська влада добре вивчила і взяла на озброєння. Така думка має право на життя у будь-якому суспільстві, а тим більше – у демократичному, розвиненому та об'єднаному на національній основі та спільній національній ідеї. Утім, у такому, як українське, її важко втілити у життя, бо воно є розколотим за мовно-політичною і культурною ознаками, де панує декілька думок та ідей, кожна із яких має право на життя. За таких умов знайти консенсус із будь-якого питання, зокрема мовного, непросто. З іншого боку, мовна політика консенсусу, на думку багатьох науковців – надто делікатна і чутлива сфера. Вона є складовою конструктивної комунікативної політики, яка тісно пов'язана з усіма сферами і галузями суспільно-політичного життя української спільноти і країни у цілому, зокрема культурною, законодавчою, духовною та інформаційною політикою вітчизняних мас-медіа. Інформаційна сфера є, на слухну думку Т. Клиненка, «ареною боротьби не лише різних політичних інтересів, а й мовно-культурних пріоритетів, які більшою мірою стосуються української і російської мов» [4, с. 216], якими на роботі та у повсякденному житті послуговуються громадяни України. Щоб розв'язати назрілі проблеми, особливої ваги набуває мовна політика консенсусу, яка також не завжди може подолати усі суперечності, серед яких, на думку Т. Клиненка, відстоювання власної етнонаціональної ідентичності, деколонізація у культурі та суспільному житті; мовно-культурне домінування колишньої метрополії з її постійними спробами контролю і втручання у перебіг культурних та політичних подій, а також впливу на формування в українському культурному просторі національних цінностей [4, с. 215].

Так, «мовна політика консенсусу» – це ряд засобів і механізмів, які спрямовано на узгодження вирішення спірних питань мирним шляхом у процесі дискусії; комунікативна політика індивіда, групи, спільноти, партії, організації та ін., яка із самого початку спрямована на компромісне вирішення мовного питання; конструктивна політика, що передбачає згоду сторін, має пряме або опосередковане відношення до розв'язання мовно-політичних

проблем; політика, спрямована на ефективне функціонування та розвиток мов і культур етнічних меншин; раціональна мовна політика, що здійснюється в інтересах усього суспільства, активізує та забезпечує поширення комунікацій офіційною/державною мовою в усіх сферах суспільно-політичного життя суспільства і держави у цілому. Такі комунікації мають шанс стати публічними, діалогічними і багатовекторними, які, за сприятливих умов, можуть набути ознак консенсусу і співпраці та спрямовуватимуться на ділову переговорну діяльність [3, с. 145]. Загалом, консенсусна мовна політика може мати сенс лише тоді, коли полярні політичні актори будуть вступати у контакт лише з однією метою – порозумітися і дійти згоди, що не є на порядку денному окремих сучасних політиків, які лише декларують таке бажання. Із цієї ситуації, на слушну думку О. Маруховської, є «вихід – пошук консенсусу, головною ознакою і рисою якого є визначення чужих інтересів як гаранта забезпечення інтересів власних» [5, с. 237].

Отже, щоб мовна політика консенсусу спрацювала та була ефективною, необхідно, аби: мовне питання, а особливо у регіонах країни, було звільнене від політизації, а у протилежному випадку каралося штрафом; мовне питання не залежало від того, яка політична сила здобула перемогу на виборах та отримала владу; захистити інформаційний, мовний і культурний простір України від небажаних зовнішніх впливів сусідніх країн; на території усєї України функціонували культурні програми, які б концентрували увагу слухача на правдивій історії українського народу, славних сторінок борців за свободу і незалежність Української держави, формували національну свідомість, виховували патріотичні почуття любові до Батьківщини-України. Усе це в комплексі має дозволити реалізувати мовну політику консенсусу, коли у кожній області, районі, місті, містечку і навіть селищі будуть функціонувати навчальні заклади із тією мовою, на яку буде попит у місцевих мешканців.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Образовательная политика (Обзор повестки дня) / В. Андрущенко, В. Савельев. – К.: МП «Леся», 2010. – 404 с.
2. Безверхий В. Політична культура українського народу: з історії в сучасність // Національна культура в сучасній Україні / В. Безверхий, О. Клищенко. За ред. І. Ф. Кураса. – К.: Асоціація «Україна», 1995. – С. 121-136.
3. Васильєва Л. Публічні комунікації й брендинг [Текст] / Л. Васильєва // «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 25-26 вересня 2015 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 144-146.
4. Клищенко Т. Мовно-культурний розвиток в Україні: політичні відносини і культурні реалії // Національна інтеграція у полікультурному суспільстві: український досвід 1991-2000 років / Збірник. Відпов ред. І. Ф.

Курас, О. М. Майборода. – Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2002. – 215-238.

5. Маруховська О. Етнополітичний ренесанс: особливості проявів в посттоталітарному суспільстві // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 листопада 1994) «Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи». – К.: Інститут національних відносин і політології НАН України, 1995. – С. 35-38.

6. Ожегов С. И. Словарь русского языка. – 4-е издание, исправленное и дополненное / С. И. Ожегов. – Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1961. – 900 с.

7. Політико-ідеологічний процес в українському суспільстві в умовах модернізації: порівняльний аналіз. [Монографія] / За заг. ред. Ф.М. Рудича. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. – 448 с.

8. Політологія: навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів: «Новий Світ. – 2000», 2014. – 779 с.

9. Пінчук Є. Модернізація української системи освіти як теоретико-філософська і практична проблема: Автореф. дис. ... докт. філос. наук: 09. 00. 10 / Національна академія педагогічних наук України. Інститут вищої освіти. – Київ, 2010. – 25 с.

10. Руда О. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі: монографія / Олена Руда; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2012. – 232 с.

Семко Вадим Леонідович, к. політ. н., доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ДОСВІД ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ НЕКОНТРОЛЬОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Збройний конфлікт на південному сході України, анексія Криму та проголошення т. зв. «Новоросії» у складі Донецької та Луганської «народних республік» став несподіваним не лише для українського суспільства, а й для значної частки експертного співтовариства України. Утім світовий досвід аналізу сецесіоністських рухів та неконтрольованих територій виробив достатньо підходів для наукового аналізу подібних явищ, що є вкрай корисним та необхідним в умовах сьогодення.

Контроль над територією – природна умова існування будь-якої держави, що дозволяє: 1) отримувати ресурси для свого існування; 2) є основою суверенітету; 3) відрізняє її від інших держав та політичних організацій. Крім того, контроль над територією є важливою складовою ідеологічного фундаменту держави.